

Mayer Juditról születésének 100. évfordulóján

Mayer Judit 1923. július 14-én született Pozsonyban. Szülei Mayer Imre és Schrödl Irén voltak. Édesapja Kolozsvárról származott, később Pozsonyban telepedett le. Nyelvészként és tanárként tevékenykedett. 1959-ben a pozsonyi Pedagógiai Főiskola magyar tanszékének tanára. A két világháború között, ill. a második világháború alatti önálló Szlovák Köztársaságban a kisebbségi magyar szellemi élet tevékeny résztvevője. Ekkor elsősorban nyelvészeti és nyelvművelő munkákat publikált. Orbán Gáborral közösen jegyzi a *Bevezetés a nyelvtudományba* (1956) c. művet.

Mayer Judit 1941-ben érettségizett a Pozsonyi Állami Magyar Reálgimnáziumban. Egyetemi tanulmányait 1941–1944 között Budapesten a Pázmány Péter Tudományegyetemen kezdte és 1960-ban a pozsonyi Pedagógiai Főiskola magyar szakán fejezte be.

1946–1954 között hivatalnok volt. 1954-től 1986-os nyugdíjazásáig több csehszlovákiai magyar könyvkiadó (a Szlovák Mezőgazdasági Könyvkiadó magyar szerkesztősége, Tatran Kiadó magyar üzeme, Madách Könyv- és Lapkiadó) szerkesztője. Cseh és szlovák írók műveit, továbbá számos ismeretterjesztő munkát fordított magyar nyelvre. Tevékeny nyelvművelő, 1976-tól a (Cseh)Szlovák Rádió *Anyanyelvünk* című műsorának állandó munkatársa volt.

A Szlovák Vöröskereszt 1/a (magyar) csoportjának alelnöke, 1990-től a Csehszlovákiai Magyar Anyanyelvi Társaság és a Csemadok tagja volt.

Elismerései: 1985/1995 Madách Imre-díj, 1994 Esterházy János Emlékplakett, 2001 Ľudovít Štúr Érdemrend III. fokozata, 2003 Posonium Irodalmi Díj Életműdíja, 2003 A Szlovák Köztársaság Kormányának Ezüstplakettje, 2004 Samuel Zoch-díj

Könyvei: *Anyanyelvi hibanapló* (Szépirodalmi Könyvkiadó, Madách Könyvkiadó, Budapest–Pozsony, 1990), *Magyarosan magyarul!* (Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 2003).

Röviden ennyi adatot összegeznek a lexikonok Mayer Juditról, aki július 14-én lenne százéves.

Mayer Judithoz három személyes emlékem is fűz. Az egyik esemény még egyetemista koromhoz kapcsolódik. Magyar nyelvészeti óráink valamelyikén, talán összehasonlító nyelvtan szemináriumon látogatott el hozzánk. Akkor láttam először. Magas, szikár és mindig ápolt, s ehhez kiváló szakmai tudással rendelkező szakember benyomását keltette. Körülültük az akkori szemináriumi helyi-

ség hosszú asztalát, és érdeklődve figyeltük a kontrasztivitás jelenségéhez fűződő magyarázatait. Tanulságos, egyben meggyőző volt, ahogy példák során igazolta, hogy a nyelvközi fordítás során a megfeleltetésen van a lényeg, s a stílus lehetőség szerinti tükröztetésén, nem pedig a nyelvi formák visszaadásán. A fentiekkel kapcsolatban magyarázta, miért lett például Karel Čapek: *Záhradníkuv rok* című műve magyar fordításának címe *A szenvedelmes kertész*.

A másik emlékem róla még személyesebb jellegű. Az egyik magyarországi kollégával közös tanulmányt írtunk egy neves nemzetközi periodikumba. Ehhez egy terjedelmes szlovák nyelvű forrást is fel kellett használnunk, ehhez pedig azt át kellett tanulmányoznunk. Ahhoz, hogy a forrást elemezhessük, először is le kellett fordítani magyar nyelvre. A munka ezen része rám maradt. Megbízhatóan lefordított szöveget szerettem volna, ezért felkértem Mayer Juditot, hogy ellenőrizze a fordítás minőségét. Judit néni rendkívüli alaposággal látott neki a feladatnak. Alaposan kijavította a kéziratot, anélkül, hogy azt megelőzően bármilyen ellenszolgáltatásban megegyeztünk volna. Fiatalként, naivan eszembe sem jutott, hogy bizonyára hosszú órák munkáját fekteti a feladatba, olyasmért, amiből neki személy szerint semmi haszna nem származott. Jelét sem mutatta annak, hogy ilyesmi az eszébe jutott volna. Annál inkább hasznos volt azonban nekem, hiszen azon túl, hogy biztosra vehettem, hogy a fordítás tartalmilag megfelel az eredeti szövegnek, jó néhány részletről, fordítási eljárásról, a szöveggel, stílussal kapcsolatos tudnivalóról szó esett, aminek kiváló hasznát vehettem a továbbiakban.

A harmadik személyes emlékem ahhoz az időszakhoz kötődik, amikor nyelvi ötperceseimmel rendszeresen megszólaltam a Szlovák Rádió magyar adásában. Néhányan váltakozva olvastuk be szösszeneteinket különféle nyelvi, nyelvhasználati témákról. Amikor magam a „csapatba” kerültem, Judit néni már nem vállalta a rádiózást, de én megtiszteltetésnek tekintettem, hogy vele is „munkatárs” voltam a Pátria Rádió *Anyanyelvünk* rovatában.

Rendkívül szorgalmas, nagy tudású képzett szakember volt. Szakterülete elsősorban a szak- és műfordítás, a nyelvművelés, lapszerkesztés volt. Aktív időszakában olyan volt a helyzet a szlovákiai magyar nyelvhasználatot illetően, hogy égetően szükség volt jól képzett szakemberekre, akik a nyilvános közéleti magyar nyelvhasználatot, a szlovákiai, magyar nyelven megjelenő sajtót rendszeresen monitorozták, felügyelve annak nyelvi színvonala biztosítására. Mayer Judit olyan volt, akihez tanácsért is bármikor fordulhattak az újságírók, lapszerkesztők, közéleti személyiségek. A rendszerváltozás előtti évtizedek anyaországtól való elzártsága miatt, intenzív kapcsolatok hiányában ez a tevékenység rendkívül fontos volt.

Főleg az idősebb szlovákiai magyar olvasóközönség számára az egyik legismertebb eredeti műve az *Anyanyelvi hibanaapló*. A könyv első fejezete a *Szlovák hatások a csehszlovákiai magyar nyelvhasználatban* címet viseli. A fejezetben 45 rö-

videbb cikk foglalkozik olyan, a szlovákiai magyar nyelvhasználatban előforduló jelenségekkel, amelyek háttérben a nyelvi kontaktushatás áll. Megemlíthetjük példaként a tükörfordításokról szóló írást (i. m. 13–16), a „keveréknyelven” lefolytatott bevásárlás témát (i. m. 16–17), a mezőgazdasági szakszavak és -kifejezések inadekvát használatának elemzését (i. m. 25–26), az idegen szavak és kifejezések használatának örökzöld témáját (i. m. 30–32), a frazeológiai egységek, szókapcsolatok magyar–szlovák megfeleltethetőségének kérdéseit, a szlovák szerkezetekbe ültetett magyar szavakkal létrejövő „hibrid” szókapcsolatokat (i. m. 34–37). A fentiekén kívül olvashatók írások a megszólítási formákról, nyelvi udvariasság kérdéseiről (i. m. 46–47), a tulajdonnevek inadekvát fordításáról (i. m. 49–51) és egyébektől is. A könyv második nagy fejezete a nem kontaktushatásra keletkezett egyéb nyelvhasználati jelenségeket tárgyalja, valóságos hibanaplóként leltározva a szóhasználati, szóalkotási nem standard nyelvi jelenségeket; szólásvegyítéseket, mondat szerkesztési problémákat. Ez utóbbiakból említjük példaképpen a szószaporítás, a képzavar témákhoz kapcsolódó cikkeket (i. m. 175–176), a hivatalos stílus inadekvátságával, a rövidhírek megformáltságával, szerkezeti sajátosságaival foglalkozó cikkeket (i. m. 182–185), valamint az igénytelen fogalmazás példáival foglalkozó írást (i. m. 189–191).

A könyvben tárgyalt nyelvi, nyelvhasználati jelenségek egy része ma már nem időszertű, jórészt olyan egyszerű, egyedi formákról (interferenciajelenségekről) van szó, amelyek a nyelv változásával eltűntek a nyelvhasználatból, más részük megítélését pedig ma már másképpen látjuk, mint a korábbi időszak nyelvművelői, ill. a nyelvi valósággal foglalkozó szakemberek másféle elméleti keretekben foglalkoznak velük, mint amit a rendszerváltozás előtt szinte kizárólag a nyelvművelés jelentett. Napjaink nyelvi kontaktusjelenségeinek vizsgálatát a hazai, szlovákiai magyar kutatók is az időközben megerősödött kétnyelvűség-kutatás, kontaktológia keretében tárgyalják. Hangsúlyozzuk azonban, hogy a standard nyelvváltozat sajtóbeli megjelenése, a köznyelv használatának elősegítése a nyilvános nyelvhasználati színtereken a rendszerváltozás előtti évtizedekben különösen fontos volt, abból a szempontból, hogy a politikai, társadalmi, nyelvi bezártság miatt nem voltak meg azok a médiumok, nyelvhasználati színterek, amelyek ma már, szerencsére, megvannak, s amelyek a nyelvi egységesülés irányában hatnak. Mayer Judit könyvének nyelvszemléletét jól tükrözi az alábbi idézet:

„Tudnunk kell azonban, hogy a szótárak nem vehetnek mindent figyelembe, hiszen a nyelv állandóan alakul, fejlődik. Azt is tudjuk, hogy a szavak jelentése bővíthet vagy szűkülhet – az adott nyelv sajátos belső törvényei, szükségletei szerint. Csakhogy az a fajta „jelentésbővülés”, amelyre itt a vizsgált két magyar szó esetében rámutattunk, határozottan idegen hatásra keletkezett, félreértésre ad okot, szükségtelen, egyszóval: hibás” (i. m. 49).

Az idézethez azt a megjegyzést fűzzük, hogy a mai nyelvszemléletünk szerint nem tartjuk hibásnak azokat az újonnan keletkezett nyelvi fejleményeket, amelyek idegen hatásra keletkeztek; főleg ha azok elterjednek a beszélőközösség körében. Más kérdés azonban, hogy milyen az adott formák státusza, adott esetben a nyelvi rendszerben elfoglalt helye.

A cseh nyelvből való fordításai közül *A szenvedelmes kertész* (Záhradníkův rok, Praha, 1969) több kiadásban megjelent magyar nyelven is (1972, utóbb 1997, Winner Kiadó, Budapest). E sorok írójának birtokában van az újabb kiadás szép, karakteres kézírással ellátott dedikált példánya. A szövegben a fordító megcsilantotta a humor iránti érzékét is. A szövegben nem érződik a fordításjelleg, e tekintetben említjük meg a *Mi mindent tud egy kertész* c. fejezetet (i. m. 27–32).

A fentieken kívül megemlíjtük, hogy Mayer Judit egyes munkái értékes segítséget tudnak nyújtani abban is, hogy megismerjük Pozsonynak a részeit, utcáit, tereit régi magyar nevükön, hiszen a legtöbb felvidéki magyar a szlovák név szolgai módon lefordított változatával, nem pedig az igazi megfelelőjével (amely sok esetben valójában a név eredetije) nevezi meg a város egyes részeit. De ugyanilyen hasznos tanácsokat kaphatunk tőle a történelmi és a vidéki földrajzi nevek fordításának kérdéseiben is. Mayer Judit a *Szlovákiai magyarok lexikonába* is írt szócikkeket.

Szykshnian Wanda: Diagnózis